

Ministeriet for Børn, Ligestilling, Integration og Sociale Forhold, dansk version af ”Concluding observations” fra FN’s handicapkomité, 18. december 2014

Afsluttende bemærkninger om Danmarks første beretning

De afsluttende bemærkninger er vedtaget af FN’s handicapkomité (”komité”) på dens tolvte samling den 15. september-3. oktober 2014.

I. Indledning

1. Komitéen har på sit møde nr. 155 og 156, der blev afholdt hhv. den 23. og 24. september 2014, behandlet Danmarks første beretning (CRPD/C/DNK/1) og vedtaget følgende afsluttende bemærkninger på møde nr. 169 den 2. oktober 2014.
2. Komitéen sætter pris på at modtage Danmarks første beretning, som indeholder oplysninger om Danmark og om de selvstyrende områder inden for det danske rigsfællesskab, dvs. Færøerne og Grønland, der er udarbejdet i overensstemmelse med komitéens retningslinjer for indberetninger, og takker deltagerstaten for dens skriftlige svar (CRPD/C/DNK/Q/1/Till.1) på Komitéens spørgsmål.
3. Komitéen påskønner den frugtbare dialog med deltagerstatens delegation under behandlingen af beretningen og roser deltagerstaten for at have sendt en så stærk delegation, som omfattede mange repræsentanter for relevante ministerier samt repræsentanter for ministerier på Færøerne og i Grønland, og som er ansvarlig for gennemførelsen af Konventionen om Rettigheder for Personer med Handicap (”konventionen”).

II. Positive aspekter

4. Komitéen roser deltagerstaten for dens bestræbelser i forbindelse med at gennemgå og ændre sin lovgivning, navnlig vedtagelsen af bekendtgørelse af lov om social service nr. 1093 af 5. september 2013, bekendtgørelse af lov om kompensation til handicappede i erhverv m.v. nr. 727 af 2009 og lov nr. 31 af 2005 om forbud mod forskelsbehandling på arbejdsmarkedet, samt ændringen i 2013 af lov om uddannelsen til studentereksamen (gymnasieloven), som har til formål at integrere personer med autisme. Komitéen roser Færøernes Landsstyre for at have vedtaget lov mod forskelsbehandling på arbejdsmarkedet som følge af handicap, som trådte i kraft i maj 2011.
5. Komitéen roser endvidere deltagerstaten for i maj 2014 at have igangsat en række programmer om rettigheder for personer med handicap, bl.a. handlingsplanen for mennesker med psykiske handicap, og for at øge de ressourcer, der er til rådighed på dette område.
6. Komitéen roser deltagerstaten for at have opnået en række resultater. Den glæder sig over, at dansk tegnsprog er blevet anerkendt som et officielt sprog, da dette er et afgørende skridt i retning af fuld anerkendelse af

rettigheder for personer med handicap i deltagerstaten. Komitéen har også noteret sig, at deltagerstaten har etableret et koordineringsorgan - det tværministerielle embedsmandsudvalg - som har til opgave at gennemføre konventionen inden for de sektorfaglige områder med Ministeriet for Børn, Ligestilling, Integration og Sociale Forhold som koordinerende myndighed. Komitéen roser endvidere deltagerstaten for at spille en rolle som forbillede inden for international udviklingsbistand og for at lade et handicappolitisk perspektiv indgå heri. Komitéen roser Grønlands Landsstyre (Naalakkersuisut) for at have påbegyndt oprettelsen af et landsdækkende handicapcenter i Sisimiut, Grønland.

7. Komitéen sætter pris på deltagerstatens tiltrædelse af den valgfri protokol til konventionen om Rettigheder for Personer med Handicap, med et territorialt forbehold for Grønland, den 23. september 2014.

II. Primære problemområder og anbefalinger

A. Generelle principper og forpligtelser (artikel 1-4)

8. Komitéen er betænkelig ved, at Danmarks Handicappolitiske Handlingsplan 2013 ikke dækker alle rettigheder og væsentlige områder bredt i henhold til konventionen, og at handlingsplanen fortsat er relativt overordnet.

9. **Komitéen anbefaler, at deltagerstaten gennemgår den nationale Handicappolitiske Handlingsplan for at sikre fuld dækning af alle rettigheder og væsentlige områder i henhold til konventionen, og at deltagerstaten i denne henseende fastsætter konkrete målsætninger, målbare mål, passende budgetter og indikatorer, således at der er mulighed for at vurdere fremskridt i gennemførelsen af regeringens handicappolitik.**

10. Komitéen er betænkelig ved de manglende handicappolitiske handlingsplaner for Færøerne og Grønland, og i særdeleshed ved den manglende støtte til organisationer af personer med handicap i Grønland, så de kan indgå i et samarbejde med regeringen om konventionens gennemførelse.

11. **Komitéen anbefaler, at Færøernes Landsstyre og Grønlands Landsstyre vedtager målrettede handicappolitiske handlingsplaner til effektivt at gennemføre konventionen. Komitéen anbefaler ligeledes, at Grønlands Landsstyre støtter arbejdet i organisationer af personer med handicap til at sikre deres effektive deltagelse i høringer om og gennemførelse af konventionen.**

12. Komitéen er betænkelig ved, at konventionen ikke er udtrykkeligt inkorporeret i lovgivningen i Danmark, på Færøerne og i Grønland. Komitéen er desuden betænkelig ved den manglende information om konventionens anvendelse af deltagerstatens domstole og myndigheder. Komitéen har med bekymring noteret sig, at ansatte i statslige, regionale og

kommunale myndigheder ikke er tilstrækkeligt opmærksomme på deres forpligtelse til at fremme konventionens gennemførelse.

13. **Komitéen anbefaler, at deltagerstaten sikrer, at konventionen inkorporeres i den nationale lovgivning, således at den bliver en bestanddel af gældende ret i Danmark, på Færøerne og i Grønland. Komitéen anbefaler også, at deltagerstaten træffer foranstaltninger til at fremme domstolenes og myndighedernes direkte anvendelse af konventionen og til at etablere uddannelser med henblik på at lette den aktive anvendelse og gennemførelse af konventionen af de ansatte i statslige, regionale og kommunale myndigheder i alle dele af Kongeriget Danmark, herunder ved at yde rådgivning til kommunerne om gennemførelsen af de respektive love om social service under overholdelse af konventionens bestemmelser.**

B. Specifikke rettigheder (artikel 5-30)

Lighed og ikke-diskrimination (artikel 5)

14. Komitéen har noteret sig oprettelsen af regeringens anti-diskriminationsenhed, der har til opgave at overvåge og forhindre diskrimination mod personer med handicap; Komitéen er dog betænkelig ved, at deltagerstaten mangler generel anti-diskriminationslovgivning, der ville give beskyttelse mod diskrimination på grund af handicap uden for arbejdsmarkedet. Komitéen er også betænkelig ved de manglende retsmidler for personer med handicap, hvis rettigheder i henhold til konventionen er blevet overtrådt, og er betænkelig ved, at der ikke foreligger nogen oplysninger herom.

15. **Komitéen opfordrer indtrængende regeringerne i Danmark, på Færøerne og i Grønland til at vedtage ny generel, tværgående lovgivning mod diskrimination, som udvider beskyttelsen til at gælde uden for arbejdsmarkedet og bekræfte, at manglende rimelig tilpasning er at betragte som en form for diskrimination på grund af handicap. Komitéen anbefaler, at deltagerstaten tager skridt til at sikre, at rimelig tilpasning tilvejebringes inden for alle samfundets områder uden undtagelse, at deltagerstaten sikrer effektive retsmidler til personer med handicap, herunder mulighed for at indgive klager over diskrimination på grund af handicap til Ligebehandlingsnævnet, og at deltagerstaten fremmer bedre kendskab til konventionen blandt rettighedshaverne.**

16. Komitéen er betænkelig ved manglen på opdelte data om tilfælde af mangesidet og sammensat diskrimination og ved de utilstrækkelige foranstaltninger til behandling af tilfælde af sammensat diskrimination - for eksempel handicap kombineret med køn eller etnisk oprindelse - som kræver mere udvikling.

17. **Komitéen anbefaler, at deltagerstaten indsamler og formidler opdelte data om tilfælde af mangesidet og sammensat diskrimination, og**

at deltagerstaten vedtager effektive og konkrete foranstaltninger til at forhindre disse former for diskrimination, herunder bl.a. ved at tillade klager over diskrimination af flere årsager, fastsætte højere erstatningsbeløb til ofrene og indføre højere straffe for gerningsmændene.

Kvinder med handicap (artikel 6)

18. Komitéen er betænkelig ved, at ligestillingsloven ikke specifikt omhandler kvinder og piger med handicap. Komitéen er også betænkelig ved, at deltagerstaten ikke har igangsat konkrete initiativer rettet mod kvinder og piger med handicap i uddannelsessystemet, og ej heller har truffet konkrete foranstaltninger, som gør det muligt for kvinder med handicap at opnå eller fastholde beskæftigelse.

19. **Komitéen anbefaler, at deltagerstaten sikrer, at køns- og handicapaspektet indgår i statens love, politikker og sektorbestemte ydelser samt i gennemførelsen og evalueringen heraf. Komitéen anbefaler også, at deltagerstaten træffer foranstaltninger til at øge mulighederne for tilstrækkelig uddannelse og beskæftigelse for kvinder og piger med handicap.**

Børn med handicap (artikel 7)

20. Komitéen er betænkelig ved, at børn, som er indlagt på psykiatriske hospitaler ifølge Børnerådet kan udsættes for tvangsbehandling.

21. **Komitéen anbefaler, at deltagerstaten afskaffer tvangsindlæggelse og -behandling af børn på psykiatriske hospitaler og giver passende muligheder for at yde information og rådgivning og dermed sikre, at alle børn med handicap får den støtte, de har brug for til at udtrykke deres synspunkter.**

Bevidstgørelse (artikel 8)

22. Komitéen er betænkelig ved beretningerne om udbredte fordomme blandt den almindelige befolkning i forhold til forskellige former for handicap, der negativt påvirker personer med handicaps evne til at nyde rettigheder på lige fod med andre, bl.a. på beskæftigelsesområdet.

23. **Komitéen opfordrer deltagerstaten til at udarbejde og vedtage en strategi med konkrete og målbare mål i samråd med organisationer af personer med handicap, at øge bevidstheden i hele samfundet - i den brede offentlighed, i den offentlige og private sektor og blandt personer med handicap selv - for at fremme et positivt billede af personer med handicap og kendskab til deres rettigheder.**

24. Komitéen har med bekymring noteret sig den begrænsede information om bevidstheden om indholdet i konventionen blandt offentligt ansatte og private aktører, herunder begreberne rimelig tilpasning og diskrimination på grund af handicap.

25. **Komitéen anbefaler, at deltagerstaten forpligter sig til løbende at evaluere kampagner og andre former for uddannelse i samarbejde med organisationer af personer med handicap, således at offentligt ansatte og private aktører kan videreudvikle deres kendskab til de rettigheder og forpligtelser, der følger af konventionen, navnlig med hensyn til rimelig tilpasning.**

Tilgængelighed (artikel 9)

26. Komitéen er betænkelig ved manglen af omfattende foranstaltninger til at sikre, at personer med handicap på lige fod med andre har adgang til de fysiske omgivelser og transportmuligheder, den information og kommunikation og de øvrige faciliteter og tilbud, der er åbne for eller gives til offentligheden, både i byområder og i landdistrikter. Komitéen har også med bekymring noteret sig den manglende systematiske overholdelse af Bygningsreglementet og den begrænsede adgang til transport. Endvidere har komitéen med bekymring noteret sig, at oplysninger om offentlige hjemmesider ikke er systematisk offentliggjort i tilgængelige formater.

27. **Komitéen anbefaler, at deltagerstaten vedtager en omfattende plan for at sikre, at alle personer med handicap har adgang til faciliteter, information og tilbud, idet en sådan plan skal indeholde konkrete målsætninger, tidsrammer, budgetter, sanktioner og evaluering som uddybet i komitéens generelle bemærkninger nr. 2 (2014) om tilgængelighed. I denne henseende anbefaler komitéen, at deltagerstaten: (a) tilbyder løbende undervisning i universelt design og tilgængelighedsstandards, herunder Bygningsreglementet, for relevante faggrupper og systematisk håndhæver sanktioner over for dem, der undlader at gennemføre tilgængelighedsstandards; (b) sikrer, at private udbydere af offentlig transport og andre tilbud overholder tilgængelighedskravene; og (c) vedtager regler om digital tilgængelighed og adgang til informationsteknologi og kommunikation og fremmer offentlige institutioners ansvar for at præsentere information og kommunikation på deres hjemmesider i tilgængelige formater i overensstemmelse med internationale standarder.**

28. Komitéen er betænkelig ved, at tv-programmer på den færøske public service-kanal, KVF, kun har undertekster og/eller tegnsprogstolkes, hvis de anses for at være af "væsentlig interesse og betydning for samfundet".

29. **Komitéen anmoder om, at Færøernes Landsstyre sikrer adgang for både døve og hørehæmmede til alle tv-programmer, der sendes på KVF.**

Risikosituationer og humanitære nødsituationer (artikel 11)

30. Komitéen er betænkelig ved manglen på oplysninger fra deltagerstaten om inddragelse af personer med handicap og deres organisationer i udarbejdelsen, gennemførelsen og evalueringen af Strategien for Danmarks Humanitære Indsats 2010-2015, og er betænkelig ved, at der ikke findes konkrete varslingsystemer eller protokoller, som kan give personer med

handicap den nødvendige støtte og beskyttelse i tilfælde af risikosituationer eller nødsituationer.

31. **Komitéen anbefaler, at deltagerstaten tager skridt til at sikre, at indsatsen for at begrænse katastroferisici i enhver henseende omfatter personer med handicap, til at udvikle og realisere tilgængelige varslingsystemer eller protokoller og til at organisere undervisning for rednings- og udrykningspersonel, så de kan give personer med handicap den nødvendige støtte og beskyttelse i tilfælde af risiko- eller nødsituationer.**

Lighed for loven (artikel 12)

32. Komitéen har noteret sig, at værgemålsloven fortsat giver mulighed for beslutningstagning gennem stedfortræder og dermed begrænser den enkeltes udøvelse af sine rettigheder, bl.a. stemmeret, adgang til retssystemet og samtykke til lægebehandling.

33. **Komitéen anbefaler, at deltagerstaten gennemgår værgemålsloven og indarbejder støttet beslutningstagning i lovgivningen, som respekterer personens rettigheder, vilje og præferencer i fuld overensstemmelse med konventionens artikel 12, som omfatter den enkeltes ret til at give og tilbagetrække informeret samtykke til lægebehandling, have adgang til retssystemet, stemme, indgå ægteskab og arbejde.**

Frihed og personlig sikkerhed (artikel 14)

34. Komitéen ser med bekymring på den sondring, deltagerstaten foretager mellem straf og behandling, således at personer, der anses for "uegnede til retsforfølgelse" på grund af deres funktionsnedsættelse, ikke straffes men idømmes en behandlingsdom. Behandling er social kontrol og bør erstattes af formelle strafferetlige sanktioner for lovovertrædere, som er fundet skyldige i kriminalitet. Den anvendte fremgangsmåde ved vurderingen af, om en person skal idømmes en behandlingsdom, er ikke i overensstemmelse med de sikkerhedsforanstaltninger, som bør indgå i en strafferetlig procedure, hvis den kan medføre, at en person pålægges en sanktion. Idømmelse af en behandlingsdom er derfor uforenelig med traktatens artikel 14.

35. **Komitéen anbefaler, at deltagerstaten vedtager en politik om at igangsætte en strukturel gennemgang af de procedurer, der anvendes til at sanktionere personer med handicap, når de begår kriminelle handlinger. Systemet bør overholde de generelle sikkerhedsforanstaltninger og garantier for alle personer, der anklages for en forbrydelse i det strafferetlige system, bl.a. uskyldsformodningen og retten til forsvar og til en retfærdig rettergang.**

36. Komitéen er betænkelig ved, at psykiatriloven, i forhold til en person med psykisk funktionsnedsættelse, giver mulighed for tvangsindlæggelse eller tvangsbehandling på et hospital eller lignende mod personens vilje, såfremt den pågældende skønnes at være til fare for sig selv eller andre,

hvilket svarer til frihedsberøvelse eller fratagelse af sikkerhed på grund af handicap i strid med artikel 14 i konventionen.

37. Komitéen anbefaler, at deltagerstaten træffer alle nødvendige foranstaltninger, herunder en revision af psykiatriloven, til at sikre, at personer med handicap har ret til frihed og personlig sikkerhed. Komitéen anbefaler, at deltagerstaten sikrer, at ingen frihedsberøves på en institution på grund af faktisk eller formodet handicap.

Frihed fra tortur eller grusom, umenneskelig eller nedværdigende behandling eller straf (artikel 15)

38. Komitéen er dybt betænkelig ved antallet af tilfælde af tvangsbehandling af personer, der er indlagt på psykiatriske institutioner, og ved de anvendte metoder under tvangsbehandling og ufrivillig behandling af personer med handicap på psykiatriske institutioner, i særdeleshed anvendelse af remme eller bælter i mere end 48 timer, brug af kemisk spændetrøje eller den angiveligt hyppige anvendelse af ufrivillig elektrochokbehandling.

39. Komitéen anbefaler, at deltagerstaten ændrer sine love og administrative bestemmelser med henblik på at afskaffe brug af fysiske, kemiske og andre foranstaltninger uden samtykke over for personer med psykosociale handicap i institutioner. Komitéen anbefaler navnlig, at deltagerstaten sørger for undervisning i behandling i overensstemmelse med konventionen til sundhedspersonale og medarbejdere på plejehinstitutioner og andre lignende institutioner med henblik på at undgå tortur og grusom, umenneskelig eller nedværdigende behandling eller straf.

Frihed for udnyttelse, vold og misbrug (artikel 16)

40. Komitéen ser med bekymring på rapporter, der viser omfanget af misbrug, udnyttelse og vold, herunder vold i hjemmet, som forskellige kategorier af personer med handicap udsættes for, og er betænkelig ved det begrænsede antal krisecentre og andre faciliteter, der er tilgængelige for ofre for sådanne handlinger, samt den manglende uddannelse af politifolk og andre samarbejdspartnere. Komitéen er også betænkelig ved, at det ikke foreligger opdelte data om rapporterne om misbrug, udnyttelse og vold af personer med handicap samt om resultaterne deraf.

41. Komitéen anbefaler, at regeringerne i Danmark, på Færøerne og i Grønland sikrer, at vold og misbrug af alle personer med handicap anmeldes og undersøges behørigt, at den nødvendige støtte til ofre er til rådighed, herunder tilgængelige hotlines, krisecentre, ydelser og klagemekanismer, og at spørgsmålet behandles i landsdækkende kursusforløb for personale, der arbejder i sundheds- og plejesektoren, på skoler, i politiet og ved domstolene. Komitéen anbefaler endvidere, at regeringerne indsamler opdelte data og statistikker om rapporterne om misbrug, udnyttelse og vold af personer med handicap samt om resultaterne deraf.

Retten til et selvstændigt liv og til at være inkluderet i samfundet (artikel 19)

42. Komitéen er betænkelig ved det øgede byggeri i kommunalt regi, med statsgaranterede lån, af store institutionslignende boliger til personer med handicap, med plads til mellem tredive og tres beboere eller endnu flere, ofte uden for byerne. Komitéen er også betænkelig ved de undersøgelser, der for nylig er foretaget og viser, at personer med handicap har begrænsede muligheder for frit at vælge deres bopæl, idet der bl.a. har været eksempler på tvangsflytninger.

43. **Komitéen anbefaler, at deltagerstaten ophører med brug af statsgaranterede lån til at opføre institutionslignende boliger til personer med handicap; at deltagerstaten ændrer lovgivningen om social service, således at personer med handicap frit kan vælge, hvor og med hvem de ønsker at bo, mens de får den nødvendige hjælp til at leve på egen hånd; og at deltagerstaten træffer foranstaltninger til at lukke eksisterende institutionslignende boliger og til at forhindre tvangsflytning af personer med handicap for at undgå, at de isoleres fra samfundet.**

Ytrings- og meningsfrihed samt adgang til information (artikel 21)

44. Komitéen er betænkelig ved, at visse grupper af døve personer, især døvfødte børn med cochlear-implantater, angiveligt er afskåret fra undervisning og kommunikation på dansk tegnsprog. Komitéen er også betænkelig ved, at den seneste ændring af lov om Dansk Sprognævn ikke fremmer dansk tegnsprog gennem forskning eller uddannelse.

45. **Komitéen anbefaler, at deltagerstaten anerkender alle døve og døvfødte personers ret til at have mulighed for at modtage undervisning og kommunikere på dansk tegnsprog, uanset hvilken lægebehandling de har fået; træffer effektive foranstaltninger til at fremme dansk tegnsprog som en kommunikationsmetode, uden at der nødvendigvis skal anvendes taleterapi; udfører forskning i dansk tegnsprog, herunder udarbejdelse af en dansk tegnsprogsordbog; samt fremmer brugen af dansk tegnsprog inden for alle områder af døve personers liv med henblik på at sikre deres deltagelse i navnlig beskæftigelse, uddannelse og kulturliv. Komitéen anbefaler endvidere, at Færøernes Landsstyre anerkender færøsk tegnsprog som et officielt sprog.**

46. Komitéen anerkender, at punktskrift er et vigtigt kommunikationsværktøj for blinde personer i uddannelse og beskæftigelse. Komitéen er imidlertid betænkelig ved, at ikke alle blinde elever modtager systematisk undervisning i punktskrift, da de er spredte og få. Komitéen er endvidere betænkelig ved, at kommunernes decentrale struktur og ansvar muligvis ikke er en hensigtsmæssig model for at kunne opretholde et sådant specialiseret værktøj, og at deltagerstaten vurderer, at der er en risiko for udvanding af viden inden for specialundervisning som anført under dialogen.

47. **Komitéen anbefaler, at deltagerstaten opretter et Punktskriftråd, som får til opgave at fremme, fastholde og udbygge kendskabet til og brugen af punktskrift som et kommunikationsværktøj for blinde, bl.a. i undervisningen.**

48. Komitéen er betænkelig ved, at deltagerstaten ikke effektivt sikrer information til personer med intellektuelle og psykiske handicap hhv. på og i tilgængelige, alternative og forstørrende kommunikationsmåder og -formater.

49. **Komitéen anbefaler, at deltagerstaten giver lige anerkendelse til udvikling og fremme af de forstørrende og alternative kommunikationsformer, som er tilgængelige for personer med intellektuelle og psykiske handicap. Deltagerstaten bør træffe passende foranstaltninger til at sikre, at alle aktører kender de etablerede standarder for brug af forstørrende og alternative kommunikationsformer og bør indføre effektive overvågningsprocedurer, som forhindrer information og kommunikation via stedfortræder, specielt i beslutningstagningsmekanismer vedrørende personer med intellektuelle og psykiske handicap.**

Respekt for privatlivet (artikel 22)

50. Komitéen er betænkelig ved, at psykiatriske hospitaler i henhold til psykiatriloven har ret til at videregive strengt private og fortrolige oplysninger til tredjemand uden samtykke fra den pågældende.

51. **Komitéen anbefaler, at deltagerstaten ændrer psykiatriloven, således at det bliver forbudt at videregive private og fortrolige oplysninger fra patienter på psykiatriske hospitaler til tredjemand uden samtykke fra den pågældende for dermed at overholde princippet om respekt for privatlivet.**

Uddannelse (artikel 24)

52. Idet komitéen er opmærksom på en statslig reform, der skal fremme inklusion af børn med handicap i det almindelige uddannelsessystem, er komitéen betænkelig ved den manglende klarhed med hensyn til, i hvilket omfang elever med handicap kan få tildelt tilstrækkelig støtte og tilpasning til at understøtte dem i deres uddannelse, og med hensyn til de forskelle, der kan konstateres i gennemførelsesprocenterne mellem elever med og uden handicap i grundskolen, i gymnasiet og på de videregående uddannelser.

53. **Komitéen anbefaler, at deltagerstaten ændrer sin lovgivning for at sikre inklusion af alle børn med handicap i det almindelige uddannelsessystem med tilstrækkelig støtte og tilpasning, navnlig gennem en tilstrækkelig uddannelse af lærere og andre ansatte i skolevæsenet i alle dele af Kongeriget Danmark, med henblik på at sikre kvalitet i uddannelsen for elever med handicap. Deltagerstaten bør træffe foranstaltninger til at adressere forskelle i**

gennemførelsesprocenter mellem elever med og uden handicap på alle uddannelsesniveauer.

54. Komitéen ser med bekymring på beretninger om, at børn, der har brug for mere end 9 timers specialundervisning om ugen, kan indgive en klage til Specialundervisningsrådet i modsætning til børn, der har brug for mindre end 9 timers specialundervisning om ugen, og som ikke kan indgive en klage til en uafhængig myndighed over en eventuel mangel på tilstrækkelig støtte i undervisningen.

55. Komitéen anbefaler, at deltagerstaten ændrer sin lovgivning for at sikre, at alle børn med handicap kan indgive en klage til en uafhængig myndighed, hvis de ikke modtager tilstrækkelig støtte i undervisningen.

Sundhed (artikel 25)

56. Komitéen er betænkelig ved oplysninger, som viser, at personer med psykosociale handicap har en forventet levetid, der er 15 til 20 år kortere end personer uden psykosociale handicap.

57. Komitéen anbefaler, at deltagerstaten sikrer, at personer med handicap, herunder navnlig personer med psykosociale handicap, har lige adgang til den højest opnåelige sundhedstilstand, herunder ved at tilbyde passende og tilgængelige sundhedsydelser, som personer med handicap har brug for, og ved at uddanne sundhedsfagligt personale og offentligt ansatte i offentlige sundhedsmyndigheder, bl.a. om retten til frit afgivet og informeret samtykke.

Arbejde og beskæftigelse (artikel 27)

58. Komitéen har med bekymring noteret sig, at mens lov om forbud mod forskelsbehandling på arbejdsmarkedet forbyder direkte og indirekte forskelsbehandling på grund af handicap, så fastsætter hverken den almindelige arbejdsmarkedslovgivning eller kollektive overenskomster klare regler, som pålægger arbejdsgivere at yde rimelig tilpasning på arbejdsmarkedet, hvilket kan være en af årsagerne til de nuværende beskæftigelsesforskelle mellem personer med handicap (hvoraf 44 % har erhvervsarbejde) og personer uden handicap (hvoraf 78 % har erhvervsarbejde).

59. Komitéen anbefaler, at deltagerstaten træffer alle nødvendige foranstaltninger til snarest muligt at sikre en væsentlig stigning i den andel af personer med handicap, som arbejder på det åbne arbejdsmarked, herunder ændringer i den almindelige arbejdsmarkedslovgivning, således at arbejdsgivere pålægges klare forpligtelser til at yde rimelig tilpasning til medarbejdere med handicap.

Deltagelse i det politiske og offentlige liv (artikel 29)

60. Komitéen er betænkelig ved, at det i henhold til grundloven, lov om valg til Folketinget og andre valglove og værgemålsloven (§ 6) ikke er tilladt

for personer under værgemål at stemme eller stille op til Folketingsvalg, kommunalvalg, regionsrådsvalg eller valg til Europa-Parlamentet eller afgive deres stemme ved folkeafstemninger. Komitéen er også betænkelig ved, at valgmateriale angiveligt sjældent er tilgængeligt for blinde eller for personer med indlæringsvanskeligheder og psykiske handicap, at valgsteder ofte ikke er fysisk tilgængelige, at stemmesedler angiveligt ofte ikke er tilgængelige for blinde, og at personer under værgemål ikke synes frit at kunne vælge den form for bistand til stemmeafgivelsen, som de ønsker at benytte.

61. **Komitéen anbefaler, at deltagerstaten ændrer de pågældende love, herunder lov om valg til Folketinget og andre love om kommunalvalg, regionsrådsvalg og valg til Europa-Parlamentet, således at alle personer med handicap kan nyde retten til at afgive deres stemme og opstille til valg, uanset om de er under værgemål eller andre ordninger. Komitéen anbefaler endvidere, at deltagerstaten sikrer gennem lovgivningsmæssige og andre foranstaltninger, at der er adgang til stemmesedler, valgmateriale og valgsteder, og at det sikres, at der ydes valgfri, passende og nødvendig bistand med henblik på at lette stemmeafgivelsen for alle personer.**

Deltagelse i kulturlivet, rekreative tilbud, fritidsaktiviteter og idræt (artikel 30)

62. Komitéen er betænkelig ved, at deltagerstaten ikke har ratificeret Marrakech-traktaten om fremme af adgang til offentliggjorte værker for personer, der er blinde, synshæmmede eller på anden måde læsehandicappede, som giver adgang til offentliggjort materiale for blinde, synshæmmede eller personer med andre vanskeligheder i forbindelse med deres adgang til trykt materiale.

63. **Komitéen opfordrer deltagerstaten til at træffe alle passende foranstaltninger til at ratificere og gennemføre Marrakech-traktaten hurtigst muligt.**

C. Specifikke forpligtelser (artikel 31-33)

Statistik og dataindsamling (artikel 31)

64. Komitéen har noteret sig indsatsen for at indsamle statistiske data om personer med handicap i Danmark, herunder IT-baseret dataindsamling om bistand og ydelser til personer med handicap i Grønland, og generel dataindsamling på Færøerne, men beklager, at der foreligger så få opdelte data om personer med handicap.

65. **Komitéen anbefaler, at deltagerstaten systematiserer indsamlingen, analysen og formidlingen af data opdelt efter køn, alder, handicap og region; forbedrer kapacitetsopbygningen i denne henseende; og udvikler køns- og aldersfølsomme indikatorer under hensyntagen til behovet for at bevæge sig væk fra en diagnosebaseret og hen imod en menneskerettighedsbaseret tilgang til handicap.**

National gennemførelse og overvågning (artikel 33)

66. Komitéen har noteret sig det arbejde, der udføres af deltagerstatens tværministerielle embedsmandsudvalg, men er betænkelig ved, at udvalget kun lejlighedsvis søger input fra de organisationer, der repræsenterer personer med handicap i Danmark, og at der er mangel på samordning med de organisationer, der repræsenterer personer med handicap på Færøerne og i Grønland. Komitéen er ligeledes betænkelig ved manglen på samordning og uafhængige overvågningsfunktioner på Færøerne.

67. Komitéen anbefaler, at deltagerstatens civile samfund og i særdeleshed de organisationer, der repræsenterer personer med handicap, løbende deltager fuldt ud i overvågningen af konventionens gennemførelse. Deltagerstaten bør også træffe de nødvendige foranstaltninger til at oprette eller udpege en koordinerende funktion og en uafhængig overvågningsfunktion på Færøerne. Komitéen anbefaler også, at Færøernes Landsstyre opretter et institut for menneskerettigheder med henblik på at fremme og beskytte menneskerettighederne i henhold til Paris-principperne.

Opfølgning og udbredelse

68. Komitéen anmoder om, at deltagerstaten inden for 12 måneder og i overensstemmelse med artikel 35, stk. 2, i konventionen fremsender oplysninger om de foranstaltninger, den har truffet til at gennemføre komitéens anbefalinger som beskrevet ovenfor i punkt 21 vedrørende tvangsindlæggelse og behandling af børn på psykiatriske hospitaler.

69. Komitéen anmoder deltagerstaten om at gennemføre komitéens anbefalinger, som er indeholdt i nærværende afsluttende bemærkninger. Komitéen anbefaler, at deltagerstaten videresender de afsluttende bemærkninger med henblik på behandling og gennemførelse til regerings- og parlamentsmedlemmer, ansatte i relevante ministerier, kommuner og regioner og medlemmer af relevante faggrupper som f.eks. lærere, læger og jurister samt til medierne ved hjælp af moderne sociale kommunikationsstrategier.

70. Komitéen tilskynder kraftigt deltagerstaten til at inddrage organisationer fra civilsamfundet, navnlig organisationer af personer med handicap, ved udarbejdelsen af deltagerstatens periodiske beretning.

71. Komitéen anmoder deltagerstaten om at udbrede nærværende afsluttende bemærkninger til en bred kreds af interessenter, herunder til ikke-statslige organisationer og organisationer, der repræsenterer personer med handicap, samt til personer med handicap selv og deres familiemedlemmer, på landets sprog og mindretalssprog, herunder tegnsprog, og i tilgængelige formater, og om at gøre dem tilgængelige på den offentlige hjemmeside om menneskerettigheder.

Næste beretning

72. Komitéen anmoder deltagerstaten om at aflægge sin samlede anden og tredje periodiske beretning senest den 24. august 2019 og deri anføre oplysninger om gennemførelsen af nærværende afsluttende bemærkninger. Komitéen opfordrer deltagerstaten til at overveje at aflægge ovennævnte beretninger i overensstemmelse med komitéens forenklede indberetningsprocedure, i henhold til hvilken komitéen udarbejder en liste over spørgsmål mindst ét år før den angivne frist for en deltagerstats samlede beretning. En deltagerstats svar på en sådan liste over spørgsmål udgør deltagerstatens næste beretning.
